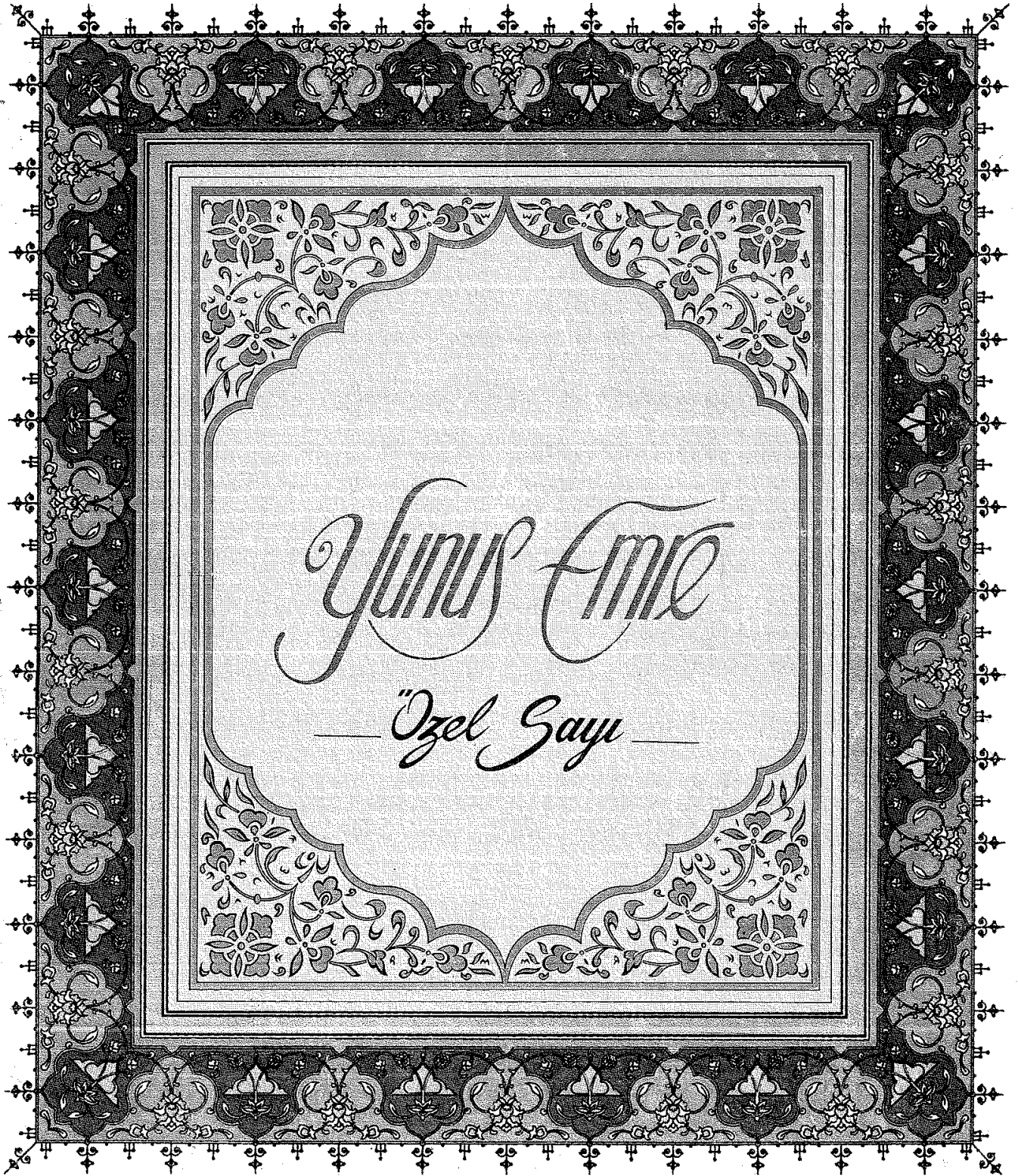

diyanet dergisi

DİNÎ, İLMÎ, EDEBÎ ÜÇ AYLIK DERGI

OCAK - ŞUBAT - MART 1991 CİLT: 27 - SAYI: 1

Kamil ŞAHİN
İlahiyatçı - Araştırmacı

Kâmil ŞAHİN, 1939 yılında Çorum'da doğdu. Ankara İmam-Hatip Lisesinden mezun oldu. Hafızlığını İstanbul'da tamamlayıp diploma aldı. Özel hocalardan Arapça, Farsça ve "SİYAKAT YAZISI" öğrendi. 1980 yılında İstanbul İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Kamil ŞAHİN, Ankara ve İstanbul'da otuz yıl süreyle İmam-Hatiplik görevinde bulunduktan sonra emekli oldu.

Çeşitli kongre ve sempozyumlara bildiri-lerle katılan ŞAHİN'in değişik dergilerde yazıları yayımlanmıştır.

Yunus Emre'nin Tasavvuf Zinciri, Şeyhi, Yaşadığı Çağ ve Tarikati

a. Giriş :

İslâm-Türk tasavvuf şiiri- nin âbide şahsiyetlerinden birisi de Yunus Emre'dir. XIV. yüzyıl- da Anadolu'yu aydınlatan mu- tasavvıf şâirlerimizden Yunus Emre, ilhâmını Yüce kitâbımız Kur'ân-ı Kerîm'den ve Peygam- berimizin hadis-i şeriflerinden almış ve özellikle yaşadığı de- virde, şiirleriyle halkın manevî yönde umut kaynağı olmuştur.

Yaşadığı devri, çağdaşları- nı anarak, kitâbını yazdığı ta- rihi kaydederek bize bildiren Yu-

nus Emre'nin ve şeyhi Tapduk Emre'nin hayatı ve tarikatinin iyi bir şekilde araştırılmasıyla, Yunus'un mensup olduğu tari- kat zinciri de daha iyi anlaşıl- mış olacaktır. Bu bakımdan biz önce Yunus Emre'nin tasavvuf silsilesi ve şeyhi Tapduk Emre hakkında bilgi vermeye çalış- ғız.

b. Yunus Emre'nin Tasav- vuf Zinciri :

Yunus Emre'nin tasavvuf seçeresi hakkında çeşitli görüş- ler ileri sürülmektedir. Bunlar-

dan bir tanesi de Topkapı Sarayı'nda bulunan, kimin tarafından yazıldığı belli olmamakla birlikte, üzerindeki bir kayıttan Hanif Halife'ye bir icâzet olarak verildiği anlaşılan 1181/1767 tarihli "Silsile-nâme"dir. Bu Silsile-nâme'de aynen şöyle bildirilmektedir :

1 — İbrahim Zâhid Geylânî (VIII.IX.asır)

2 — Safiyyüddîn Erdebilî (VIII.IX.asır)

3 — Abdurrahman Erzincânî (VIII.IX.asır)

4 — Tapduk Emre,

5 — Yunus Emre el-Meşhûr diye gösterilmektedir⁽¹⁾. Bu görüşü kabul etmek mümkün olamamaktadır. Çünkü bu zatlar Yıldırım Bayezid devri mutasavvıflarındandır⁽²⁾. Yunus Emre ise, tasavvuf zincirini bir şiirinde şöyle açıklamaktadır :

**"Yunus'a Tapduk'dan oldu
hem Barak'dan Saltuk'a
Bu nasib çün cûş kıldı ben
nice pinhân olam"⁽³⁾.**

Bu beyitten açıkça anlıyoruz ki Tapduk Emre, Barak Baba'nın halifesidir. Barak Baba da Sarı Saltuk'un halifesidir. Bu duruma göre Yunus Emre'nin tasavvuf şeceresi şöyledir :

1 — Sarı Saltuk,

2 — Barak Baba,

3 — Tapduk Emre.

4 — Yunus Emre. Bizce en doğru olan şecere de, Yunus Emre'nin bizzat kendi şiirinde bildirmiş olduğu bu tasavvuf zinciridir. Çünkü en eski kaynaklardan olan, gerek Saltuk-nâme ve gerek Velâyet-nâme'de, Yunus Emre'nin Sarı Saltuk, Barak Baba ve Tapduk Emre ile görüştüğü kaydedilmektedir⁽⁴⁾. Biz şimdi Yunus'un şeyhi Tapduk Emre'nin hayatını ve mensup olduğu tarikatını incelemeye çalışacağız.

A. TAPDUK EMRE

Yunus'un bir çok şiirlerinde saygıyla andığı Tapduk Emre hakkında bilgimiz çok azdır.

En eski kaynaklardan biri olan Hacı Bektaş-ı Velî Velâyet-nâmesi'nde, Tapduk'un adı, Hacı Bektaş ve Yunus Emre dolayısıyla geçmektedir. Saltuk-nâme'de ise, Tapduk'un ismi Sarı Saltuk'la buluşması sebebiyle geçmektedir.

(1) Silsile-nâme-i Meşâyık, Topkapı, Y. 186.

(2) Taşköprülüzâde, es-Şakâiku'n-Nu'mâniye fi-'Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniye, Tahkik, Prof. Dr. Ahmed Suphi Furat, İst. Ed. Fak. 1985, s. 57; Nişancızâde Mehmed, Mir'ât-ı Kâinat, İst. 1290, c. II, 331.

(3) Abdülbki Gölpınarlı, Yunus Emre ve Tasavvuf, İst. 1961, s. 17.

(4) Ebu'l-Hayr-i Rûmî, Saltuk-nâme, Topkapı, H. 1612, vr. 302a; Velâyet-nâme-i-Hacı Bektaş-ı Velî, Ankara, Millî Kütüphane, Nr. 2707, s. 190.

a. Tapduk Emre'nin İsim ve Lâkabı :

Tapduk Emre'nin asıl ismi "Emre"dir. Emre; Atabek ve Lala gibi bir çok manalara gelmektedir⁽⁵⁾. Lâkabı ise "Tapduk"dur. Bu kelime;

Tabdîh (طابديح) (6)

Tapdak (طابداق)

Tabduk (طابدق) (7)

şekillerinde yazılmıştır. Kelime olarak Tapduk; Tapmak, bulmak, buluşmak ve görüşmek gibi bir çok manalara gelmektedir⁽⁸⁾. Bu lâkabın kendisine, Hacı Bektaş-ı Velî'ye "Tabduk Sultanım" dediğinden dolayı verildiği söylenmektedir⁽⁹⁾.

b. Tapduk Emre'nin Yaşadığı Asır :

Tapduk Emre'nin ne doğum yerini, ne doğum tarihini ve ne de yaşayış tarzını kesin çizgilerle bilemiyoruz. Ölüm tarihi ve mezarı da tam olarak bilinmemektedir. Saltuk-nâme'de Tapduk Emre'den bahsedilirken : "Anın adı Tâbdîh bizim adumuz Saltîh..." şeklinde bir ifâde geçmektedir⁽¹⁰⁾. Bu da Yunus'un Sarı Saltuk zamanında yaşadığını göstermektedir. Hacı Bektaş-ı Velî Velâyetnâmesi'nde, Tapduk Emre'nin Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî (Ö. 1273), Hacı

Bektaş-ı Velî (Ö. 1270), Seyyid Mahmud Hayrânî (Ö. 667/1268) ile aynı asırda yaşadığı bildirilmektedir⁽¹¹⁾.

Lâmiî (Ö. 939/1532), Nefehât Tercemesi'nde, Yunus Emre'den bahsederken Tapduk Emre'nin de adını verir, fakat ne Tapduk'un ve ne de Yunus'un zamanına ait herhangi bir bilgi vermemektedir⁽¹²⁾. Âşıkpaşazâde'nin (Ö. XV. asır) Sultan Orhan⁽¹³⁾, Taşköprülüzâde (Ö. 968/1560-1561) ile⁽¹⁴⁾ Nişancı Mehmed Paşa'nın (Ö. 1481) Yıldırım Bayezid devri ricâlinden olmak üzere göstermelerinin, pek doğru olmadığı bildirilmek-

(5) Prof. Dr. Fuat Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, Ankara 1981, s. 257-258.

(6) Ebu'l-Hayr-i Rûmî, Saltuk-nâme, Topkapı, H. 1612, vr. 302^a.

(7) Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, İst. 1333, c. I, 194; Âşıkpaşazâde Tarihi, İst. Âmire, 1332, s. 200.

(8) Prof. Dr. Fuat Köprülü, İlk Mutasavvıflar, s. 259.

(9) Abdulbâki Gölpınarlı, Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî, Velâyet-nâme, İst. 1958, s. 21.

(10) Ebu'l-Hayr-i Rûmî, Saltuk-nâme, Topkapı, H. 1612, vr. 302^a.

(11) Velâyet-nâme-i Hacı Bektaş-ı Velî, Ankara Millî Ktp. nr. 2707, s. 189-190, 197.

(12) Lâmiî, Terceme-i Nefehâti'l-Üns min-Hadarâti'l-Kuds, İst. 1289, s. 691.

(13) Âşıkpaşazâde Tarihi, s. 199-200.

(14) Taşköprülüzâde, eş-Şakâiku'n-Nu'mâniye, Tah. Ahmed Suphi Furat. s. 56.

dan bir tanesi de Topkapı Sarayı'nda bulunan, kimin tarafından yazıldığı belli olmamakla birlikte, üzerindeki bir kayıttan Hanif Halife'ye bir icâzet olarak verildiği anlaşılan 1181/1767 tarihli "Silsile-nâme"dir. Bu Silsile-nâme'de aynen şöyle bildirilmektedir :

1 — İbrahim Zâhid Geylânî (VIII.IX.asır)

2 — Safiyyüddîn Erdebilî (VIII.IX.asır)

3 — Abdurrahman Erzincânî (VIII.IX.asır)

4 — Tapduk Emre,

5 — Yunus Emre el-Meşhûr diye gösterilmektedir⁽¹⁾. Bu görüşü kabul etmek mümkün olamamaktadır. Çünkü bu zatlar Yıldırım Bayezid devri mutasavvıflarındandır⁽²⁾. Yunus Emre ise, tasavvuf zincirini bir şiirinde şöyle açıklamaktadır :

**"Yunus'a Tapduk'dan oldu
hem Barak'dan Saltuk'a
Bu nasib çün cûş kıldı ben
nice pinhân olam"⁽³⁾.**

Bu beyitten açıkca anlıyoruz ki Tapduk Emre, Barak Baba'nın halifesidir. Barak Baba da Sarı Saltuk'un halifesidir. Bu duruma göre Yunus Emre'nin tasavvuf şeceresi şöyledir :

1 — Sarı Saltuk,

2 — Barak Baba,

3 — Tapduk Emre.

4 — Yunus Emre. Bizce en doğru olan şecere de, Yunus Emre'nin bizzat kendi şiirinde bildirmiş olduğu bu tasavvuf zinciridir. Çünkü en eski kaynaklardan olan, gerek Saltuk-nâme ve gerek Velâyet-nâme'de, Yunus Emre'nin Sarı Saltuk, Barak Baba ve Tapduk Emre ile görüştüğü kaydedilmektedir⁽⁴⁾. Biz şimdi Yunus'un şeyhi Tapduk Emre'nin hayatını ve mensup olduğu tarikatını incelemeye çalışacağız.

A. TAPDUK EMRE

Yunus'un bir çok şiirlerinde saygıyla andığı Tapduk Emre hakkında bilgimiz çok azdır.

En eski kaynaklardan biri olan Hacı Bektaş-ı Velî Velâyet-nâmesi'nde, Tapduk'un adı, Hacı Bektaş ve Yunus Emre dolayısıyla geçmektedir. Saltuk-nâme'de ise, Tapduk'un ismi Sarı Saltuk'la buluşması sebebiyle geçmektedir.

(1) Silsile-nâme-i Meşâyık, Topkapı, Y. 186.

(2) Taşköprülüzâde, es-Şakâiku'n-Nu'mâniye fi-'Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniye, Tahkik, Prof. Dr. Ahmed Suphi Furat, İst. Ed. Fak. 1985, s. 57; Nişancızâde Mehmed, Mir'ât-ı Kâinat, İst. 1290, c. II, 331.

(3) Abdülkî Gölpinarlı, Yunus Emre ve Tasavvuf, İst. 1961, s. 17.

(4) Ebu'l-Hayr-i Rûmî, Saltuk-nâme, Topkapı, H. 1612, vr. 302a; Velâyet-nâme-i-Hacı Bektaş-ı Velî, Ankara, Millî Kütüphane, Nr. 2707, s. 190.

a. Tapduk Emre'nin İsim ve Lâkabı :

Tapduk Emre'nin asıl ismi "Emre"dir. Emre; Atabek ve Lala gibi bir çok manalara gelmektedir⁽⁵⁾. Lâkabı ise "Tapduk"dur. Bu kelime;

Tabdîh (طابدیح) (6)

Tapdak (طابداق)

Tabduk (طابدق) (7)

şekillerinde yazılmıştır. Kelime olarak Tapduk; Tapmak, bulmak, buluşmak ve görüşmek gibi bir çok manalara gelmektedir⁽⁸⁾. Bu lâkabın kendisine, Hacı Bektaş-ı Velî'ye "Tabduk Sultanım" dediğinden dolayı verildiği söylenmektedir⁽⁹⁾.

b. Tapduk Emre'nin Yaşadığı Asır :

Tapduk Emre'nin ne doğum yerini, ne doğum tarihini ve ne de yaşayış tarzını kesin çizgilerle bilemiyoruz. Ölüm tarihi ve mezarı da tam olarak bilinmemektedir. Saltuk-nâme'de Tapduk Emre'den bahsedilirken : "Anın adı Tâbdîh bizim adumuz Saltîh..." şeklinde bir ifâde geçmektedir⁽¹⁰⁾. Bu da Yunus'un Sarı Saltuk zamanında yaşadığını göstermektedir. Hacı Bektaş-ı Velî Velâyetnâmesi'nde, Tapduk Emre'nin Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî (Ö. 1273), Hacı

Bektaş-ı Velî (Ö. 1270), Seyyid Mahmud Hayrânî (Ö. 667/1268) ile aynı asırda yaşadığı bildirilmektedir⁽¹¹⁾.

Lâmiî (Ö. 939/1532), Nefehât Tercemesi'nde, Yunus Emre'den bahsederken Tapduk Emre'nin de adını verir, fakat ne Tapduk'un ve ne de Yunus'un zamanına ait herhangi bir bilgi vermemektedir⁽¹²⁾. Âşıkpaşazâde'nin (Ö. XV. asır) Sultan Orhan⁽¹³⁾, Taşköprülüzâde (Ö. 968/1560-1561) ile⁽¹⁴⁾ Nişancı Mehmed Paşa'nın (Ö. 1481) Yıldırım Bayezid devri ricâlinden olmak üzere göstermelerinin, pek doğru olmadığı bildirilmek-

(5) Prof. Dr. Fuat Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, Ankara 1981, s. 257-258.

(6) Ebu'l-Hayr-i Rûmî, Saltuk-nâme, Topkapı, H. 1612, vr. 302^a.

(7) Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, İst. 1333, c. I, 194; Âşıkpaşazâde Tarihi, İst. Âmire, 1332, s. 200.

(8) Prof. Dr. Fuat Köprülü, İlk Mutasavvıflar, s. 259.

(9) Abdulbâki Gölpınarlı, Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî, Velâyet-nâme, İst. 1958, s. 21.

(10) Ebu'l-Hayr-i Rûmî, Saltuk-nâme, Topkapı, H. 1612, vr. 302^a.

(11) Velâyet-nâme-i Hacı Bektaş-ı Velî, Ankara Millî Ktp. nr. 2707, s. 189-190, 197.

(12) Lâmiî, Terceme-i Nefehâti'l-Üns min-Hadarâti'l-Kuds, İst. 1289, s. 691.

(13) Âşıkpaşazâde Tarihi, s. 199-200.

(14) Taşköprülüzâde, eş-Şakâiku'n-Nu'mâniye, Tah. Ahmed Suphi Furat. s. 56.

tedir⁽¹⁵⁾. Bizim görüşümüz ise Tapduk Emre'nin XIII-XIV. asırlarda yaşadığı şeklindedir.

c. Tapduk Emre'nin Yaşadığı Yer :

Tapduk Emre, Horasan'dan Anadolu'ya gelen büyük Türk Şeyhlerinden birisidir⁽¹⁶⁾. Anadolu'da yaşadığı yer konusunda, Taşköprülüzâde (Ö. 968/1560)⁽¹⁷⁾ ve Mecdî Efendi (999/1590), Sakarya Irmağı'na yakın bir köyde, uzlete çekilmiş bir halde yaşadığını kaydetmektedirler⁽¹⁸⁾. Âşıkpaşazâde (Ö. XV. asır) ile⁽¹⁹⁾ Nişancı Mehmed Paşa da (Ö. 1481 aynı bölgede yaşadığını yazmaktadırlar⁽²⁰⁾).

Son zamanlarda yapılan araştırmalarda, Tapduk Emre'nin mezarının Ankara'ya bağlı Nallıhan ilçesinin Karahisar Kozlu köyünde bulunduğu ortaya çıkmıştır⁽²¹⁾. Fakat O'nun zamanına ait herhangi bir mezar taşı veya kitabesinin olup olmadığından bahsedilmemektedir. Tapduk Emre'nin ahfadının ise, Kula-Salihli ilçeleri arasında "Emre" ismindeki bir köyde olduğunu Bursalı Mehmed Tahir yazmaktadır⁽²²⁾. Burada da ahfadına ait bir kitâbe veya mezar taşının bulunup bulunmadığından söz edilmemektedir.

Sonuç olarak; büyük Türk mutasavvıflarından olan Tap-

duk Emre, bütün Sakarya çevresinde yaşamış, manevî bir nüfuz kazanmış meşhûr bir mutasavvıftır.

d. Tapduk Emre'nin Tarihi Tarihi :

Tapduk Emre'nin bağlı olduğu tarikatı da tam olarak bilemiyoruz. Bununla birlikte çeşitli tarikat mensupları onu benimseyip kendilerine maletmekten geri kalmamışlardır. Bursalı İsmail Hakkı (Ö. 1724), Tapduk Emre'nin Cengiz istilasını (1167-1227) üzerine Buhârâ taraflarından Anadolu'ya gelmiş Sinan Efendi, yahut Sinan Atâ isminde bir Türk şeyhi tarafından irşad edildiği hakkında, Anadolu dervişleri arasında eskidenberi bir görüşte bulunmaktadır⁽²³⁾, diyor.

- (15) Nişancı Mehmed Paşa, Târîhi Nişancı, İst. 1290, s. 122.
- (16) Ord. Prof. Dr. Zeki Velidi Togan, Umumî Türk Tarihine Giriş, İst. 1970, c. I, 334; Nihad Sâmî Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, M.E.B. 1971, c. I, 328.
- (17) Taşköprülüzâde, eş-Şakâiku'n-Nu'mâniye, Tah. Prof. Dr. Ahmed Suphi Furat, s. 56.
- (18) Mecdî, Terceme-i Şakâik, s. 78.
- (19) Âşıkpaşazâde Tarihi, s. 199-200.
- (20) Nişancı Mehmed Paşa, Nişancı Tarihi, İst. 1290, s. 122.
- (21) Türk Ansiklopedisi, M.E.B. c. XXX, 422-423.
- (22) Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifi, c. I, 194.
- (23) Prof. Dr. Fuat Köprülü, T.E. İlk Mutasavvıflar, s. 266; Kâmil Yaylalı, Tasavvuf ve Tarihi, S. I, YAYKUR, Ankara 1976, s. 240.

Kadı Ahmed Negîdî'nin eserinde kuvvetli olmayan bir görüşle İbâhiye'den olduğu zikredilmiştir⁽²⁴⁾. Velâyet-nâme'de ise, Tapduk Emre, Hacı Bektaş-ı Velî'nin (Ö. 1270) müridleri arasında gösterilmiştir⁽²⁵⁾. Tapduk, Bektaşilikle herhangi bir ilgisi olmadığı halde, Bektaşî olarak gösterilmek istenmiştir.

Bursalı Mehmed Tâhir de, Tapduk Emre'nin "Kâdiriye" tarikatından olduğunu söylerken⁽²⁶⁾. Ayvansarâyî (Ö. 1201/1786) "Halvetiye" tarikatından olduğunu haber vermektedir⁽²⁷⁾. Şehâbeddin Tekindağ; "Kadı Ahmed Negîdî'nin mübhem kayıtları istisnâ edilecek olursa, Terâcim-ü ahvâl kitapları onu "Halvetî. olarak gösterirler" demektedir⁽²⁸⁾. Yunus Emre'nin şu şiirini de delil olarak göstermek istemiştir.

**"Halvetlerde meşgûl olam,
Dâim açılam gül olam,
Dost bağında bülbül olam,
Ötem hey dost diyi diyi"⁽²⁹⁾.**

Görülüyor ki, büyük Türk mutasavvıflarından olan Tapduk Emre, bâtinî'likle ilgisi olmayan, kerâmet ehli bir zat olarak karşımıza çıkmaktadır. Mecdî Efendi (Ö. 999/1590), Tapduk Emre hakkında Terceme-i Şakâik'ta bilgi verirken şöyle demektedir : "Muddet-i ömrüm-

de halk âleminden uzlet ve inkıta' üzere olup, silâh-ı salâh ile habl-i alâkayı kat' etmişti. Şime-i kerîme-i aktâb üzere seccâde-i irşâda cülûs eyleyüp, kerâmât-ı âliye izhâr etmişti." diye yazmaktadır⁽³⁰⁾.

Aziz Mahmud Hüdâyî (Ö. 1038/1628), Tapduk Emre'nin —ömrünün sonlarına doğru olsa gerek— gözlerinin görmediğini ve şestâr⁽³¹⁾ çaldığını nakletmektedir. Hatta "bir gün Tapduk Emre şestâr çalmaya başladı, cezbelendi, yanındaki adama dokundu. Adam, hemen Tapduk Emre'ye mürid oldu" demektedir⁽³²⁾.

Biz de Tapduk Emre'nin ehli sünnet yolunda, kerâmet sahibi ve "Halvetî" tarikatında olduğu görüşünü benimsemekteyiz.

(24) Prof. Dr. Şehâbeddin Tekindağ, Yunus Emre Hakkında Araştırma, Belleten, T.T.K. c. XXX, nr. 117, s. 79.

(25) Velâyet-nâme-i Hacı Bektaş-ı Velî, Ankara, Millî ktp. nr. 2707, s. 190-197.

(26) Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, c. I 194.

(27) Hüseyin Ayvansarâyî, Tezkire-i Ayvansarâyî, İst. Üniv. ktp. T. 2464, s. 13.

(28) Şehâbeddin Tekindağ, Belleten, c. XXX, nr. 117, s. 79.

(29) A.g.e., s. 77.

(30) Mecdî Efendi, Terceme-i Şakâik, s. 78.

(31) Vakiât-ı Üftâde, Aziz Mahmud Hüdâyî, Üsküdar- Selim Ağa Koleksiyonu, nr. 574, vr. 91^a, 237; Abdalbâki Gölpınarlı, Yunus Emre ve Tasavvuf. s. 53.

(32) A.g.e.

e. **Tapduk Emre'nin Ölümü
ve Hatırasını Taşıyan
Yerler :**

Tapduk Emre'nin ne zaman öldüğünü belirtir kesin bir bilgi olmamakla birlikte, Yunus bir şiirinde :

**"Hakikat erenleri gitti
dünyadan her biri,
Konya'da Mevlânâ
Hüdâvendigâr yatur.
Yunus sen de ölürsün, kara
yere girersin,
Mürşidlerin ulu'su ol Emre
Sultan yatur"** (33).

diyerek şeyhinin öldüğünü söylemektedir. Yunus Emre'nin (1320-1321) tarihinde öldüğünü gözönünde tutacak olursak, Tapduk Emre'nin de bu tarihten önce öldüğü anlaşılmaktadır. Hasîb-i Üsküdârî (Ö. 1200/1785), Tapduk Emre'nin ölüm tarihini 833/1429 olarak göstermiştir ki⁽³⁴⁾, bu doğru olmasa gerektir.

Halkımız, Büyük İslâm şâir ve mutasavvıfı Yunus'un şeyhi Tapduk Emre'yi candan benimseyip, onun hatırasına çeşitli makam, mezar ve hatta câmiler yapmışlardır. Gene bazı köylere de bu mutasavvıfımızın ismini vermişlerdir. Anadolu ve Rumeli de "Tapduk" isimli iki köy vardır. Biri Aksaray ilinin Ortaköy ilçesine bağlı, diğeri Edirne'nin Havsa ilçesi merkez bu-

cağına bağlıdır⁽³⁵⁾. Ayrıca Kula ve Salihli ilçeleri arasında "Emre" isminde de bir köy vardır.

Çorum vakıf defterleri üzerinde yaptığımız bir araştırma sonucunda, İskilip ilçesinin Şeyhler köyünde, Şeyh Tapduk namına bir câminin yapılmış olduğunu tesbit etmiş bulunmaktayız⁽³⁶⁾.

f. **Sonuç :**

Büyük Türk mutasavvıfı Tapduk Emre, Yunus Emre'nin şeyhidir. Bâtinî mezheplerle hiçbir ilgisi olmadığı ortaya çıkmış bulunmaktadır. Şu kadar var ki, bazı eserlerde Tapduk Emre ile aynı isimde olan Tapduk Beşe⁽³⁷⁾ gibi diğer isimlerle karıştırılmış bulunmaktadır.

Yukarıda da bildirdiğimiz gibi Tapduk Emre, Anadolu'yu aydınlatan, keramet sahibi, takvâ ehli bir zat olarak bilmekteyiz. Aziz Mahmud Hüdâyî (Ö. 1038/1628) Tapduk Emre'nin her sabah câmiye namaza gider-

(33) Prof. Dr. Fuat Köprülü, T.E. İlk Mutasavvıflar, s. 269.

(34) Hasîb-i Üsküdârî, Vefeyât-ı Ekâbir-i İslâmiye, İst. Üniv. nr. 564, vr. 15.

(35) Abdülbaki Gölpınarlı, Yunus Emre ve Tasavvuf, s. 50.

(36) Kâmil Şahin, Eskişehir I. Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu 1990, Tarla Dergisi, İst-90/8.

(37) Prof. Dr. Fuat Köprülü, T.E. İlk Mutasavvıflar, s. 279.

ken, zevcesi ve kızının kolundan tutarak câmiye götürdüklerini zikretmektedir⁽³⁸⁾.

B. YUNUS EMRE

“Emre” sözü Yunus’un şiirlerinde kullandığı Âşık anlamli takma adıdır⁽³⁹⁾. İsmi ise, Yunus’dur⁽⁴⁰⁾.

a. Yunus Emre’nin Yaşadığı Çağ :

Selçuklu Ordusu 1243 yılında Köseadağında korkunç bir bozguna uğramıştı. İmparatorluğun temeli sarsılmış. Moğollar Sivas’a yürümüşler, şehri üç gün yağma etmişlerdi. Oradan Kayseri’ye gitmişlerdi. Her yerde dehşet saçıyorlardı. Hükmüt Moğollarla başa çıkamayacağını anlayınca, ağır bir kayıp vermek sûretiyle uzlaşmak zorunda kalmışlardı⁽⁴¹⁾.

Anadolu’nun derin bir anarşi içinde kalması ,siyâsî merkeziyetin bozulması ve bu karışıklıklar arasında, tasavvuf perdesi altında bir takım bâtinî ayaklanmaların meydana çıkmasına sebep oldu⁽⁴²⁾. Devletin sınırları yavaş yavaş batıya doğru ilerleyerek, doğu bölgeleri emin bir hal alıp, savaş durumundan kurtulduktan sonra, Anadolu’da ilimle uğraşan âlimler, tekke-lerde vecd içinde ve tam bir sükûnet ortamında yaşayan mutasavvıflar yetişmiştir⁽⁴³⁾.

İşte Yunus’un içinde yaşadığı çağ, memleketin büyük ve siyâsî kavgalarla sarsıldığı bir dönemdir. Yunus Emre, Kalenderîler, Hayderîler, Rum Abdalları gibi bâtinîlerin varlığına rağmen, ilhâmını Kur’ân-ı Kerîm’den alan ve Peygamberimizin (s.a.s.) hadis-i şeriflerine dayanan, Müslüman-Türk milletinin zevkine uygun bir tasavvuf edebiyatı meydana getirdi⁽⁴⁴⁾.

b. Yunus Emre’nin Şeyhi Tapduk Emre ile Buluşması :

Yunus’un, Şeyhi ile buluşması Velâyet-nâme’de şöyle geçmektedir : Yunus bir kıtlık yılında alıç verip buğday temin etmek için Hacı Bektaş’a gelmiş, önce buğday almakta ısrar etmiş, sonra pişman olup nasip ve el almak üzere dergaha geri döndüğünde kendisine artık, Tapduk Emre’ye başvurması gerektiği bildirilmiştir⁽⁴⁵⁾.

(38) Mustafa Tatcı, Yunus Emre Divanı, Tez. c. I, 11.

(39) Câhit Öztelli, Yunus Emre, Yeni Belgeler-Bilgiler, s. 29.

(40) Bu konuda geniş bilgi için, İlk Mutasavvıflar, s. 257-258’e bk.

(41) Abdalbâki Gölpınarlı, Yunus Emre ve Tasavvuf, s. 1-9.

(42) A.g.e., s. 9.

(43) A.g.e.,

(44) A.g.e., s. 9.

(45) Velâyet-nâme-i Hacı Bektâş-ı Velî, Ankara Millî Ktp. nr. 2707, s. 190.

Yunus, şeyhi Tapduk ile buluşmuş ve ona intisab ettikten sonra, uzun bir çile dönemi geçirmiştir. Sülûki tamamlamak için, dervişlere has bir ibâdet heyecanıyla senelerce çalışmıştır. Otuz-kırk yıl, yaz-kış demeden Sakarya ormanlarından şeyhinin dergahına odun taşımak sûretiyle hizmette bulunmuştur.

Yunus'un şeyhine çok samimi ve içtenlikle bağlılığını gören, Tapduk Emre'nin diğer müridleri bunu kıskanmışlar ve "Yunus'un bu hizmetinin sebebi; Şeyhi Tapduk Emre'nin kızına olan sevgisidir" demeye başlamışlardır. Tapduk da, hem Yunus'u yanlış çıkarmamak, hem de söyleyenleri mahcup etmemek üzere, kızını Yunus Emre ile evlendirmiştir. Fakat Yunus: "Ben bu devlete lâayık değilim" diyerek kıza dokunmamıştır⁽⁴⁶⁾, diye rivâyet edilmektedir.

Aziz Mahmud Hüdâyî (Ö. 1038/1628) : "Tapduk Emre'nin bu kızı Kur'ân-ı Kerîm okurken âdetâ akan sular dururdu" demektedir⁽⁴⁷⁾.

Yunus'un şeyhi Tapduk'a intisâbından sonraki bütün hayat safhaları derin bir karanlık içindedir. Yunus uzun müddet Hak yoluna erişmeğe çalışmış, fakat bu arzusuna ancak Tapduk Emre'ye mürid olduktan sonra muvaffak olabilmıştır. Bu sebeble Yunus'un şeyhine beslediği çok samimi sevgi ve bağlı-

lığı gösteren beyitleri de az değildir. İşte bunlardan bir tanesi de şöyledir :

**"Tapduk'un tapusunda,
Kul olduk kapusunda,
Yunus Miskin çiğ idik,
Pişdik Elhamdülillah"⁽⁴⁸⁾.**

Yunus şeyhine yıllarca hizmet etmiş ve onun himmetiyle şiir söylemeye başlamıştır. Bu söyle olmuştur : Tapduk Emre birgün, Yunus-ı Gûyende isimli ilâhici birisinin de bulunduğu bir mecliste otururken, Tapduk Emre'ye vecd-ü hâl (kendinden geçecek derecede ilâhî bir aşk) geldi.

Tapduk, Yunus-ı Gûyende'ye; "Şevkimiz var, kaydi biraz terennüm et, diye hitap etti. Bunu bir kaç defa tekrar ettiği halde Yunus'tan bir ses çıkmadı. Sonra, oduncu Yunus Emre'ye dönerek, haydi dedi. Artık zamanın geldi. Kilidin açıldı. Durma söyle. dedi. "Yunus Emre derhal belîğ ve ârifâne ilâhiler söylemeye başladı" demektedir⁽⁴⁹⁾.

(46) Vâkıât-ı Üftâde, Aziz Mahmud Hüdâyî, Üsküdar- Selim Ağa ktp. Kol. nr. 574, vr. 91^{a,b}.

(47) A.g.e., vr., 91^a.

(48) Abdalbâki Gölpinarlı, Yunus Emre ve Tasavvuf s. 14 : Erzincânî, Divân-ı Âşık Yunus, İst. 1340, s. 155.

(49) Aziz Mahmud Hüdâyî, Vâkıât-ı Üftâde, Selim Ağa Koleksiyonu, vr. 256-257 (Abdalbaki Gölpinarlı, Yunus Emre ve Tasavvuf, s. 54).

c. Yunus Emre'nin Ümmî-
liği ve İlmî Yönü :

Bazı kimseler Yunus Emre'nin bir şiirine bakarak. O'nun ümmî olduğunu⁽⁵⁰⁾ ve okuma-yazma bilmediğini ileri sürmektedirler. Yunus bunu bir şiirinde şöyle dile getirmektedir :

**“Yunus Emrem oldu fakir,
Ecel öfkelerini dokur,
Gönül kitabından okur,
Eline kalem aldı”⁽⁵¹⁾.**

Yunus Emre gerçekten hece harflerini okuyamayacak kadar ümmî bir derviş miydi, hiç okuma-yazma bilmiyor muydu? Fuat Köprülü bu konuda şöyle demektedir : “Biz Yunus'un eline hiç kalem almadığı hakkındaki itirafını ve eski kaynakların bu husustaki ifadelerini aynen ve sarâhaten kabul edemiyoruz. Çünkü, tam manasıyla ümmî bir derviş, ufak nefesler ve ilâhiler yazsa bile —Yunus Divanı'nın başındaki— hemen hemen beşyüz beyti aşan uzun bir mesnevî parçasını, mümkün değil, yazamazdı; lâkin, onun hurûf-i hecâyî telleffuz edememesi iddiası nasıl bir ifrat eseri ise, bu saf dervişi tam manasıyla okumuş, medrese görmüş bir adam saymak da bir tefiit eseridir” diyor⁽⁵²⁾. Halbuki Yunus bir başka şiirinde şöyle demektedir :

**“Erenlerin sohbeti
Artırır ma'rifeti
Câhilleri sohbetten
Her dem süresim gelir”⁽⁵³⁾.**

Bir başka şiirinde :

**“Okursun tasrif, kitap
Nice binâ i'rab”⁽⁵⁴⁾.**

Eğer Yunus Emre, bazıların dediği gibi gerçekten hece harflerini sökemecek kadar ümmî bir derviş olsaydı, bunları nereden bilecekti. Halbu ki, tasavvuf tarihi tetkik edildiği zaman, ümmîlikle ün kazandıkları halde, medrese tahsili görmüş, âlim-şâir ve mutasavvıflara çok rastlanmaktadır. Misâl olarak Ümmî Sinân'ı (Ö. 958/1551) gösterebiliriz. Kendisi, Tarikat-ı Halvetiye-i Şâbâniye'den (Sinâniye) şubesinin kurucusudur. Mutasavvıf ve âlim oldukları halde “Ümmî” mahlasıyla anılmıştır⁽⁵⁵⁾.

Nihad M. Çetin : “İlhâmını ilâhî bir kaynağa bağlayan bazı sûfî şâirler gelmiştir. Bilindiği

(50) Şemseddin Sâmî, Kâmus-i-A'lâm, Yunus Emre maddesi, C. VI, 4828.

(51) Prof. Dr. Fuat Köprülü, T.E. İlk Mutasavvıflar, s. 273.

(52) A.g.e., s. 273.

(53) Burhan Ümit (Toprak), Yunus Emre Divân-ı, İst. 1933, c. I, 26; Prof. Dr. Fuat Köprülü, T.E. İlk Mutasavvıflar, s. 273.

(54) Burhan Toprak (Ümit), Yunus Emre Divanı, c. I, 19, 26.

(55) Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, c. I, 20-21.

gibi, bunlardan biri de Yunus Emre'dir" demektedir⁽⁵⁶⁾. Biz burada merhum Fuat Köprülü'nün görüşlerinin bir kısmına katılmakla birlikte, Nihad Çetin'in görüşlerini de tamamen benimsiyoruz. Böylece Yunus Emre'nin medrese tahsili de görmüş bir mutasavvıf şâirlerimizden olduğu düşüncesindeyiz. Aksi takdirdede, Yunus'a ait yüzlerce mısra'da âyet ve hadislere yapılan telmih, işâret ve atıflar nasıl izah edilecektir?

d. Yunus Dîvan'ında Âyetlerin Manalandırılması ve Bunlara Yapılan Atıf ve İşâretler :

Özellikle, Müslüman-Türk milletinin sînesinde yüzyıllarca kuvvetle yaşayan Yunus Emre, şiirlerini yazarken ilhâmını ilâhî bir kaynak olan Kur'ân-ı Kerîm ve Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.'in hadis-i şeriflerinden alarak yazmıştır. Mecdî Efendi (Ö. 999/1590) ve Lâmiî (Ö. 939/1532); Yunus Emre'nin bütün şiirleri baştan başa sırlarla ve tevhîd akîdeleriyle doludur. Şiirlerinde bir çok rumuzlar ve işâretler vardır" şeklinde bir ifâde kullanmışlardır⁽⁵⁷⁾.

Kur'ân-ı Kerîm'in âyetlerini ya doğrudan doğruya yahut ilk veya en manalı "kelime"leriyle edebî eserlerde zikretmek,

İslâm edebiyatı'nın "İktibas" verilen ve "söz"ün kıymetini şiddetle ışıktandıran geleneklerinden biri olmuştur⁽⁵⁸⁾. Zâten Kur'ân-ı Kerîm ve hadis-i şerifler, İslâm-Türk Edebiyatında sık sık baş vurulan ve istifâde edilen, vazgeçilmez bir hazîne ve ilhâm kaynağıdır⁽⁵⁹⁾. Bu sebeple Yunus Emre de Dîvanı'nda, âyet ve hadis-i şeriflerin manaları, ya aynen verilir veya bunlara işâret ve atıflarda bulunur. Şimdi bunlara bir iki misal verelim :

بِسْمِ اللَّهِ وَإِذَا الْجِبَالُ سِيرَتْ * إِذَا السَّمَاءُ
انْفَطَرَتْ * وَإِذَا الْكُوَاكِبُ انْتَثَرَتْ *

"Dağlar dürüldüğü zaman⁽⁶⁰⁾. Gök yarıldığı zaman⁽⁶¹⁾. Yıldızlar dağılıp döküldüğü zaman"⁽⁶²⁾.

Yunus Emre şiirinde :

**"Dağlar yerinden ırıla,
Gökler heybetten yarıla,**

(56) Prof. Dr. Nihad Çetin, İslâm Ansiklopedisi, M.E.B., c. XIII, 106.

(57) Lâmiî, Terceme-i Nefehâti'l-Üsmin-Hadarâti'l-Kuds, s. 691.

(58) Nihad Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyat Tarihi, M.E.B. c. I, 107, 110.

(59) Yrd. Doç. Dr. Kemal Yüce, Salkuk-nâme'de Dîni ve Efsânevi Unsurlar, Kültür Bak. Y. 1987, s. 103.

(60) et-Tekvîr, A. 3.

(61) el-İnfitar, A. 1.

(62) el-İnfitar, A. 2.

İlduzlar bağı kırıla,
Düşe yere galtan ola.”(63)
demektedir.

Bir başka âyette :

كلا اذا دكة الارض دكاً دكاً * يوم نطوى
السماء كطى السجل للكتب *

“Ama yer çarpılıp paralandığı zaman(64). Göğü, kitap dürer gibi dürdüğümüz zaman”(65).

Yunus Emre bu âyeti de mısra'larında şöyle terennüm eder :

“Düp-düz olur dağ u taş
Gök dürülür yer gider”(66).

ولله المشرق والمغرب فاينأتولوا فتم وجه الله

“Doğu da batı da Allah'ındır, nereye dönerseniz Allah'ın yönü orasıdır”(67).

Yunus Emre :

“Her kanceru baktım ise,
Hep görünen cümle Hak”(68).

بسم الله اهم يقسمون رحمت ربك نحن
قسما بينهم معيشتهم

“Ey Muhammed! Rabbinin rahmetini onlar mı taksim edip paylaşıyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz taksim ettik”(69).

Yunus Emre :

“Bile rızkı, nahnü kasemnâ
pinhân”(70).

e. Sonuç :

Şimdiye kadar yaptığımız araştırmalar onu gösteriyor ki, Tapduk Emre, Türk tasavvufunun uluları arasında, Kur'ân-ı Kerîm ve sünnet çizgisinden hiç bir zaman ayrılmamış olan Tapduk Emre'nin özel bir yeri vardır. O, bu karakter ve şahsiyet yapısı ile dünyaya, ölmez sevgi mesajları bırakan Yunus Emre'nin İslâmı yorumlayış ve hayata bakış felsefesini de etkilemiştir.

Şu da göz ardı edilemeyecek bir gerçektir ki, bugün artık müstakil bir bilim dalı olan tasavvufa ait terim ve motiflerle bezenmiş şiirlerindeki mânâ ve muhtevâ zenginliği Yunus Emre'nin Ümmî olduğu iddiası karşısında duyduğumuz tereddütleri daha da kuvvetlendirmektedir.

(63) Burhan Ümit (Toprak), Yunus Emre Divanı, İst. 1933 s. 21.

(64) el-Fecr, A. 21.

(65) el-Enbiyâ, A. 104.

(66) Burhan Ümit (Toprak), Yunus Emre Divanı, c. I, 22.

(67) el-Bakara, A. 115.

(68) Burhan Ümit (Toprak), Yunus Emre Divanı, c. I, 24.

(69) ez-Zuhruf, A. 32.

(70) Burhan Toprak, Yunus Emre Divanı, c. I, 25.